

Юліанна ВІЩАК,

orcid.org/0009-0009-9227-9750

аспірантка кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) *yu.vishchak@chnu.edu.ua*

«ЖИТТЯ МАРІЇ ТА ОЛЬГИ» ЯК ФЕМІНІСТИЧНИЙ АПОКРИФ: ТІЛЕСНІСТЬ, ПАМ'ЯТЬ І МЕТАЖАНРОВІ СТРАТЕГІЇ ПОСТАПОКАЛІПТИЧНОЇ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ

У статті аналізується новела Світлани Тараторіної «Життя Марії та Ольги. Апокриф нового світу» як знаковий приклад феміністичної наукової фантастики в сучасному українському літературному процесі. Особливу увагу приділено метажанровій природі тексту, в якому поєднано елементи фантастики, постапокаліпсису, антиутопії та притчі. Така жанрова рамка дозволяє авторці працювати з темами пам'яті, тілесності, гендерної ідентичності та історичної травми, пропонуючи альтернативну оптику на майбутнє. У центрі дослідження – три ключові персонажі: Марія, Ольга та Суламіт, а також постаті андрогінів, які уособлюють трансформовану постгуманну тілесність. Звертається увага на образ медальйона як технологічного артефакту, що зберігає голоси померлих і слугує метафорою травматичної пам'яті, яка не підлягає ані повному забуттю, ані проговоренню. Показано, як художній текст набуває функції архіву й водночас мітологієми, у якій зчитуються сюжети національного досвіду, психологічного тиску, сакралізації, колективного забуття і травми, страху та опору.

Аналіз наративних стратегій виявив, що оповідь структурується довкола фрагментованої пам'яті, ритуалів, символів та ретроспективного досвіду. Ці стратегії дозволяють не лише занурити читача в постапокаліптичну дійсність, а й проблематизувати акт сприйняття, зокрема у контексті колективної жіночої травми, витіснення й відновлення знання через тіло і розум.

Феміністична наукова фантастика розглядається як важливий інструмент культурної репрезентації, формування нової етики пам'яті, моделей постлюдського співіснування та альтернативних шляхів проживання колективної й особистої травми. Наголошено на необхідності включення таких текстів до сучасного українського літературного канону, зважаючи на їхній трансформативний потенціал – як у сфері критичного переосмислення минулого, так і в процесі утвердження феміністичних ідей, важливих для розвитку національної гуманітарної думки.

Ключові слова: наукова фантастика, новела, гендерні студії, постапокаліпсис, Світлана Тараторіна, метажанр.

Yulianna VISHCHAK,

orcid.org/0009-0009-9227-9750

PhD student at the Department of Foreign Literature and Literary Theory
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) *yu.vishchak@chnu.edu.ua*

“THE LIVES OF MARY AND OLGA” AS A FEMINIST APOCRYPHON: CORPOREALITY, MEMORY, AND METAGENRE STRATEGIES OF POST-APOCALYPTIC SCIENCE FICTION

The article analyzes Svitlana Taratorina's novel «The Lives of Mary and Olga. The Apocryphon of the New World» as a significant example of feminist science fiction in the contemporary Ukrainian literary process. Particular attention is paid to the metagenre nature of the text, which combines elements of science fiction, post-apocalypse, dystopia, and parable. This genre framework allows the author to work with the themes of memory, corporeality, gender identity, and historical trauma, offering an alternative optic for the future. The research is centered on three key characters: Maria, Olha, and Sulamit, as well as androgynous figures who embody a transformed posthuman corporeality. Attention is drawn to the image of the medallion as a technological artifact that preserves the voices of the dead and serves as a metaphor for traumatic memory, which can neither be completely forgotten nor spoken. The article shows how a literary text takes on the function of an archive and, at the same time, a mythology, which reads the stories of national experience, psychological pressure, sacralization, collective forgetting and trauma, fear, and resistance.

The analysis of narrative strategies revealed that the narrative is structured around fragmented memory, rituals, symbols, and retrospective experience. These strategies allow not only to immerse the reader in a post-apocalyptic reality, but also to problematize the act of perception, particularly in the context of collective female trauma, displacement and restoration of knowledge through the body and mind.

Feminist science fiction is seen as an important tool for cultural representation, the formation of a new ethics of memory, models of posthuman coexistence, and alternative ways of living with collective and personal trauma. The author emphasizes the need to include such texts in the contemporary Ukrainian literary canon, given their transformative potential both in the field of critical rethinking of the past and in the process of establishing feminist ideas important for the development of national humanitarian thought.

Key words: science fiction, short story, gender studies, post-apocalypse, Svitlana Taratorina, metagenre.

Постановка проблеми. Тілесність у літературному дискурсі постає не лише анатомічною або біологічною, а передусім – текстуальною конструкцією, яка поєднує уявлення про суб'єктність, пам'ять, соціальні ролі, контроль та свободу. Упродовж XIX–XX ст. жіноче тіло в літературі було об'єктом ідеологічного наративу, який формувався на перетині національного, релігійного, політичного та соціального вимірів. У той час автори описували жінку як символ Батьківщини, цнотливої Березини, Матері, або ж, навпаки – спокусниці, носійки загрози та негативного впливу. Така репрезентація, з одного боку, забезпечувала жінці центральне місце у національній метафориці, а з іншого – позбавляла її індивідуальності, голосу, тілесних досвідів тощо.

Особливо маргіналізованою залишалась тема тілесної пам'яті – здатності тіла бути носієм не лише індивідуального досвіду, але й колективної або культурної травми. В українському літературному каноні тривалий час уникали прямого артикулювання тем травматичного жіночого досвіду, зокрема пов'язаного з насильством, війною, репресіями, сексуальністю, хворобою чи старінням. Жіноче тіло у текстах переважно уособлювало або моральні категорії (гріх/чеснота), або національні (героїзм/зрада), рідко постаючи автономним джерелом сенсів та носієм пам'яті.

У цьому контексті особливої актуальності набуває концепт постпам'яті, запропонований М. Гірш (1949), який описує феномен передачі травматичного досвіду наступним поколінням не через прямі спогади, а за допомогою образів, наративів, емоцій, тілесних реакцій (Гірш, 2012). Постпам'ять живе в симбіозі історичного та особистого, а тіло постає ключовим простором збереження й ретрансляції цієї пам'яті. Для феміністичної критики важливо не лише фіксувати приклади тілесної пам'яті, але й зважати на те, як і чому вона була витіснена або спотворена в патріархальному наративі.

У сучасній українській літературі ці уявлення переосмислюються, особливо в метажанровому полі наукової фантастики, що дозволяє експериментувати з формами оповіді, хронотопом, персонажами та їхньою ідентичністю. Проте, попри зростання кількості авторів і текстів, присвячених темам тілесної автономії, гендерної ідентичності,

репродуктивного насильства тощо, феміністична перспектива в українській науковій фантастиці залишається недостатньо опрацьованою як в теоретичному, так і в художньому вимірі.

На перетині фемінізму, постгуманізму та наукової фантастики формується новий тип наративу, в якому жіноче тіло більше не фігурує як об'єкт, а натомість, стає агентом пам'яті, активним суб'єктом змін, носієм досвіду та голосу. У таких текстах жіноча тілесність є не лише засобом репрезентації, а й стратегією опору чи нормалізації насильства. Через тіло – у трансформації, кіборгізації, репродуктивних ритуалах – автори феміністичної фантастики формують альтернативні, позаканонічні архіви пам'яті. Це дозволяє не лише переосмислити історію, а й уявити майбутнє, в якому тілесність перестає бути джерелом стигматизації, натомість стаючи осередком сили, пам'яті й нової суб'єктності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зростання інтересу до феміністичної наукової фантастики як важливої складової літературного й культурного дискурсу, здатної артикулювати альтернативні моделі майбутнього, тіла та соціальних ролей виступає важливим аспектом літературознавчих та культурологічних розвідок. Дослідники Р. Гілл, Д. Гаравей, Р. Брайдотті, С. Лефану, М. Фуко, підкреслюють роль феміністичної фантастики в деконструкції біополітичного контролю над тілом і відкритті простору для постгуманістичної уяви. Так, К. Вульф у праці «Що таке постгуманізм?» (2010) пропонує радикальне переосмислення гуманізму, де поняття «людина» втрачає свою винятковість і розчиняється у множинних мережах співіснування. Е. Кокс-Палмер-Вайт у розвідці «Біополітика гендеру в науковій фантастиці» (2021) розвиває новаторський підхід до гендеру та феміністичної теорії. С. Чакраборті досліджує роль жінок-авторок та жінок-персонажок у художній літературі (2022).

У контексті української гуманітаристики також з'являються праці, що окреслюють гендерну перспективу у фантастичному наративі. Серед них варто згадати дослідження В. Агеєвої, Т. Гундорової, О. Забужко, Р. Семківа, Г. Улюри, які аналізують утілення жіночого суб'єкта в культурному полі. Хоча ці дослідники не звертаються безпосередньо до сучасної української фантастики, проте

їхня концептуалізація гендерних студій формує важливе підґрунтя для інтерпретації жанру феміністичної наукової фантастики. Також важливими для дослідження окресленого питання є роботи Н. Криницької, А. Кутового, С. Сушка, Н. Любарець тощо.

Метою цієї статті є аналіз новели «Життя Марії та Ольги. Апокриф нового світу» (2024) Світлани Тараторіної як прикладу феміністичного переосмислення тілесності у межах сучасної української наукової фантастики. У фокусі дослідження – осмислення жіночого тіла як простору пам'яті, травми й спротиву, що в контексті постапокаліптичного наративу набуває особливої концептуальної ваги. Йдеться про перехід від репрезентації тіла як об'єкта до його артикуляції як агентивного, наративного та етичного суб'єкта, що формує й передає досвід травматичного минулого.

Текст С. Тараторіної функціонує як межовий дискурс, у якому поєднуються феміністичні та постгуманістичні стратегії. Особливу увагу в дослідженні приділено тому, як авторка за допомогою різних маркерів художності (метафор, архетипів, хронотопу, символів, інтертексту тощо) формує поліфонічний і візуально насичений наратив, де пам'ять постає не в традиційному лінійному чи архівному сенсі, а як органічно-технологічна матриця знання.

Отже, основними завданнями дослідження є виокремлення наративних стратегій та системи символів; аналіз ключових образів персонажів – Марії, Ольги, Суламіта – а також андрогінів, як носіїв трансформованої тілесності. Цікавим постає те, як у цих образах, що вперше з'являються у текстах Платона, поєднуються категорії тілесної вразливості, духовного знання, постлюдської етики та пам'яті. Важливим аспектом є окреслення феміністичного потенціалу твору в ширшому контексті української наукової фантастики та визначення його внеску у формування альтернативного архіву жіночого досвіду, який протистоїть замовчуванню, уніфікації або стиранню історичної травми. Отже, стаття має на меті не лише здійснити текстуальний аналіз окремого твору, але й окреслити його місце в контексті новітньої української феміністичної наукової фантастики, де тілесність осмислюється як механізм пам'яті та форма спротиву домінуючим патріархальним наративам.

Виклад основного матеріалу. Українська література ХХ–ХХІ ст. активно інтерпретує жіночу тілесність, однак здебільшого в межах жанрових форм реалізму, символізму або міфоепіки. Попри

значну кількість художніх і теоретичних спроб осмислення жіночого досвіду, феміністична наукова фантастика – метажанр, що дозволяє уявити альтернативні нації, «технологічну» тілесність, концепти сексуальності та постлюдські сценарії – залишається майже відсутньою в українському літературному каноні. Ця лакуна змушує поставити питання: чому уявлення про майбутнє в українському контексті все ще тяжіє до національно-травматичного та патріархального культурного коду, що обмежує можливості уявити радикально інші світи, тіла та політичні структури? Аналізуючи цей аспект української літератури через оптику феміністичної критики, зокрема у працях С. Павличко, О. Забужко та В. Агеєвої, бачимо, що *«про жінок в українській історії, суспільстві, культурі, про екзистенцію (як сказала б французька письменниця [Симона де Бовуар – прим. Ю. В.] української жінки потрібно писати і говорити якнайбільше»* (Павличко, 2002: 25).

У новелі Світлани Тараторіної «Життя Марії та Ольги. Апокриф нового світу» (2024) жанр феміністичної наукової фантастики постає у вигляді постапокаліптичного одкровення, де особливу роль відіграє метафізика пам'яті та тілесності. Структурована як фрагментарна апокрифічна оповідь із пророчим, епічним голосом, ця історія постулює існування нового світу після технологічної катастрофи. Текст поєднує феміністичну оптику, тілесність, концепт колективної та індивідуальної пам'яті, технологічну уяву, демонструючи потенціал феміністичної наукової фантастики як простору для критичної деконструкції гендерних і національних наративів. Він вирізняється метажанровою структурою, де поєднані: постапокаліпсис, феміністична антиутопія та притча. Такий формат оповіді дозволяє омислювати жіноче тіло не лише як політичну або біологічну категорію, а як архів травм, місце пам'яті й резистентності – (за З. Фройдом) переосмислення (або ж блокування) травматичних досвідів.

У цьому ключі наукова фантастика розглядається як «критична» стратегія, що дає змогу трансформувати уяву про тіло та майбутнє. Вона не лише зображує уявні світи, а й конструює політичні альтернативи, відкриває простори для голосів, які традиційно маргіналізуються або стираються. Водночас феміністична наукова фантастика формує етичний вимір і змушує поставити питання не лише «ким ми є», а й «ким ми могли би бути», «кого ми виключили з уявлень про людське», і «яку тілесність ми вважаємо прийнятною». У цьому сенсі жанр постає як форма не лише критичного мислення, а й емпатичної уяви –

здатності бачити інше майбутнє, іншу тілесність, іншу історію, вільну від травматичних та негативних досвідів.

Новела «Життя Марії та Ольги. Апокриф нового світу» розгортається у постапокаліптичному світі, де алегорична Хвороба – неконкретизована, але тотальна катастрофа – радикально змінила не лише соціальний лад, а й саму тілесну природу людей: *«Після Війни, яку принесли Вороги, прийшла Хвороба. Кажуть, вона була вигадкою Древніх, щоб знищити Ворогів. Хвороба зупинила Війну»* (Тараторіна, 2024: 263). Хронотоп тексту – це умовна територія майбутнього, в якій домінує жіноче матріархальне суспільство, вибудоване на ритуалах, забутті, колективній травмі й сакралізованій дистанції від минулого. Тут час постає не як лінійна послідовність, а як циклічний процес, у якому минуле не зникає, а повертається у формі снів, привидів, уламків знань і символів. Такий хронотоп функціонує як постапокаліптична палімпсестна структура: знання та правила нового суспільства накладаються на сліди зруйнованого світу, але не інтегрують їх, а радше намагаються відмежуватись, витіснити, забути. У цьому сенсі авторка створила не просто «сцену» для подій, а складну систему, що дозволяє рефлексувати над тілом, минулим, ідентичністю та майбутнім.

Однією із головних героїнь є Ольга – представниця спільноти, яка зростала в ізоляції від старого світу й виховувалася в парадигмі нового порядку. Можемо припустити, що малася на увазі рівноапостольна княгиня Ольга, що стала першою християнкою серед київських князів. Її внутрішній неспокій, пов'язаний із відчуттям порожнечі, недовдоволеності та страхом перед власною тілесною історією, спонукає її до подорожі в місто Азак – місце, що зберігає заборонені знання про доапокаліптичне минуле: *«Руїни являли собою величезну піраміду, складену з покручених труб і металевих балок. Вільна від зелені темна поверхня будівлі свідчила про те, що навіть усеїдна зелень не хоче її торкатися. Хто міг жити в цій потворі? Для чого вона призначалася? Кому служила?»* (Тараторіна, 2024: 285). Цей мотив подорожі виконує функцію і фізичного, і ментального пошуку, в якому тіло героїні стає носієм не лише біологічної, а й національної, технологічної, культурної пам'яті.

Упродовж сюжету Ольга взаємодіє з низкою персонажів, які репрезентують різні шари постпам'яті. Значущими для мотивації персонажки та сюжету загалом постають їй «старозавітні» родички – онучка Лія та правнучка Яїл. Перша – уособлює можливість повторного засво-

ення травми в нових умовах, адаптацію й зміну фокусів ідентичності. Щодо Яїл – дівчинка народжується «неповноцінною» для цього суспільства: *«Яїл народилася з протиприродним ганджем – з непритаманною жінкам штукенцією між ногами»* (Тараторіна, 2024: 264). Це визначає її роль в наявному, але поки не в щасливому суспільстві. Її тілесність як чинник революції та сили пояснюється наприкінці: *«Я – твоя правнучка Яїл. Я готова боронити свій Народ. Я – твій правнук Яїл. Я – твій спадок, я – твоє продовження, я – нове життя, що виросло на руїнах. У мені сила вашої з Марією любові. У мені єдність Народу перед обличчям Ворога. Ми більше нікого не залишимо в Азаку»* (Тараторіна, 2024: 301).

Іншим важливим персонажем є Суламїт/Марія, які у Старому Завіті, були двома окремими значущими постатями. Зав'язка новели Тараторіної фактично описує смерть та своєрідний ритуал похорону Марії – однієї із тих, хто вижив після полону Ворогів: *«Сьогодні на світанку ти дала сповити тіло Марії і дозволила забрати її до Міста, а потім вийшла на танок і побачила нову точку в іще сірому небі <...> Церемонія наближалася до кульмінації: мертве тіло Марії мали покласти до Ями життя, щоб священні води запліднили обраницю, щоб життя не уривалося і Народ мав продовження. Лави заметушилися»* (Тараторіна, 2024: 263). Вона – хранителька ритуалу, мовчазна свідчиця переходу від старого до нового світу. Її тіло – багатошарова текстуальна структура, яка розкриває амбівалентність трансформацій: від вмирання до народження, від домінування до пригнічення, від реальності до симулякру. Через глибокий особистий зв'язок із Ольгою вона залишає їй медальйон – технологічний артефакт, який зберігає голоси померлих. Він стає не лише інструментом відновлення забутої правди, а й метафорою: те, що не може бути повністю проговорене, але водночас не може стати забутим: *«Марія затиснула в руці медальйон в останню мить свого життя тому, що хотіла затягнути його до Ями, чи щоб ти його знайшла? Ти знову подивилася на тьмянний, чорнілий за роки метал»* (Тараторіна, 2024: 269). Медальйон виступає не лише як артефакт збереження пам'яті, але й акт опору знеособленню, замовчуванню, технологічній амнезії. У цьому сенсі медальйон – не просто символ чи знак, а носій правди та реагент змін та переосмислень для головної героїні та читачів.

Суламїт – «цифровий відбиток свідомості», похований в медальйоні. Він – цифрова проєкція, технологічний фантом із минулого, чий голос і постать з'являються в момент найбільшої само-

тності та розгубленості героїні Ольги. Водночас ця проекція функціонує не лише як носій інформації, а як гібридна істота – поза тілом, поза статтю, поза чіткою ідентичністю. На рівні антропонімії Суламіт (відлуння біблійної «Пісні пісень») задає конотацію жіночності, еротизму, майже сакральної тілесності. Але за цим образом стоїть ще одна ідентичність – Марія, людина минулого, можливо, з іншим тілом, іншою гендерною роллю. У гендерному зрізі Суламіт/Марія є квінтесенцією андрогінної уяви. Постає Суламіта, що в певний момент виявляється «Марією», також уособлює складну конструкцію, у якій перетинаються теми гендерної нестабільності, технологічної тілесності, історичної травми та втрати: «*Суламіт так і не вийшов з Азака. Марія так і не вийшла з Азака*» (Тараторіна, 2024: 296). Цей епізод підкреслює трагедію неможливості повернення – як фізичного, так і символічного. Азак постає не лише як топос минулого чи зруйнованого світу, а як метафоричний простір вигнання й перетворення, де межі між ідентичностями стираються, а пам'ять стає якорем і пасткою водночас.

Суламіт/Марія втілює постгуманістичний суб'єкт – гібридну істоту, що поєднує в собі риси живого й штучного, чоловічого й жіночого, індивідуального й колективного. Її/його нероздільність свідчить про розмитість бінарних опозицій у постапокаліптичному світі, де жодна ідентичність не є стабільною, а кожна з них – результат втрат, трансформацій і технологічних втручань. У цьому контексті зацикленість Суламіта/Марії в Азаку набуває рис екзистенційної травми – нездатності вийти з простору, що зберігає біль, але водночас є єдиною формою існування. Таким чином, Суламіт/Марія – не просто привид минулого чи технологічний двійник, а втілення тілесного архіву, який зберігає в собі пам'ять про руйнацію, насильство й водночас потребу бути почутим/почутою.

У новелі андрогіні існували як окремий вид – символ постбіологічної еволюції, де суспільство не керується патріархальними категоріями чоловічого чи жіночого. Їхнє існування в минулому натякає на альтернативну історію тілесності – таку, де межі між статями стерті, де соціальна ідентичність не визначається репродуктивною функцією або біологією. Цю ідею підтверджує епізод, де: «*Ще дорогою дорослі кепкували над їхніми суперечками про те, хто буде народжувати, а хто візьме на себе роль батька. Естер більше подобалася жіноча подoba, а Юдиф боялася, що, ставши чоловіком, не захоче перетворюватися назворот*» (Тараторіна, 2024: 295). У тексті андрогіні – істоти, які могли вільно обирати «версію себе»,

трансляючи радикальну ідею тілесного суверенітету, – концепт, тісно пов'язаний із постгуманістичною і феміністичною теорією.

Відбулась Хвороба і, задля порятунку «*Мати Природа, руками докторки Лілії Френсіс Шарлін Маккей-Гречаниної придумала людей, не вразливих до зарази. Ідеальних жінок*» (Тараторіна, 2024: 263). Через це суспільство, яке донині мало вибір та було щасливим, було знищено або тілесно модифіковане. Залишилися лише жінки – вижили тіла, які змогли адаптуватися, але ціна цього виживання – знову ізоляція, страх, регрес. Постапокаліптичне жіноче суспільство не толерує різноманіття, а живе у тіні колишнього знищення. У цьому – класична феміністична парабол: жінки виживають, але якою ціною? Питання пам'яті про андрогінів у новелі постає як болісна лакуна, нагадування про те, що могло бути – втрачене майбутнє, у якому стать не була пасткою.

Уся оповідь побудована як алюзія на сакральний шлях ініціації, де особисте перетинається з колективним, а тілесне – з історичним. Новела транслює феміністичну перспективу, в якій майбутнє не лише уявляється як жіноче, а й піддається сумніву, розкриваючи межі навіть утопічної жіночої влади.

Новела «Марія та Ольга. Апокриф нового світу» вже на паратекстуальному рівні назви відкрито заявляє свою міжетекстову взаємодію з біблійною традицією. Твір Тараторіної працює не як пряма алюзія, а як феміністична трансформація сакральних архетипів, втілених у фігурах Марії, Ольги, Суламіти та інших персонажок. Більше того, використання жанрового означення «апокриф» у заголовку є ключовим маркером метажанрової структури новели. У цьому сенсі сама новела є апокрифом – не лише до Біблії, а й до українського української літератури загалом. Вона переписує жіночу історію, витіснену патріархальними наративами, і створює нову футурологічну міфологію, де тілесність, пам'ять і жіноча солідарність постають центральними наративами. Через оптику «апокрифу» як неканонічного тексту авторка створює альтернативну міфологію майбутнього, де жінки не лише виживають, а й повністю реконструюють історію, релігію та тілесність: «*Транзитивні біблійні архетипи передають універсальні етичні, моральні та духовні цінності, постаючи засобом екзистенційних оприявлень символів надії, спасіння та віри в торжество добра, служують опорою для людини у часи війни*» (Тичініна, 2024: 43).

Ім'я Марія у християнській традиції нерозривно пов'язане з образом Богородиці – симво-

лом чистоти й материнської жертвності. У тексті Тараторіної ця фігура зазнає складної деконструкції: Марія/Суламіт з'являється у вигляді голограми – неживої, але емоційно вмотивованої проєкції минулого. Її роль – ідеологічна: вона звертається до Ольги з пропозицією «відновити втрачену цілісність». Таким чином, біблійна Марія трансформується в голос, що апелює до сумління та роздвоює внутрішню ідентичність головної героїні.

Антропонім Ольга несе в собі інші культурні коди – християнсько-язичницькі, пов'язані з княгинею Ольгою, першою канонізованою жінкою Русі. У цьому сенсі Ольга в новелі постає як носійка нової етичної системи, де м'якість і жорсткість, співчуття й сила співіснують. Її рішення виступати охоронницею пам'яті, тілесної автономії та майбутнього її народу перетворюється у самовіддане бажання відновлення справедливості. Ольга свідчить про істину й передає її наступним поколінням.

Ім'я Суламіт уводить в новелу ще одну біблійну площину – «Пісню над піснями», де Суламіта символізує тілесну красу, чуттєву любов і водночас божественну жіночність. У тексті Тараторіної Суламіт уособлює тілесність, але вже постпам'ятну – вона цифрова, вона колись була тілом, але тепер існує лише як фантом. Цей образ виконує тілесну, а, радше, ідеологічну роль – заклик до повернення цілісності, зруйнованої Хворобою.

Попри постапокаліптичну модель світу, у тексті чітко простежується паралель із біблійним мотивом падіння й оновлення (Хвороба та «переродження» нової, стійкої до Хвороби нації), вигнання з раю (Азак), спокуси (дізнатись більше про Ворогів), месіанського вибору (залишитись в існуючій системі чи повернути «цілісність»).

Отже, феміністична наукова фантастика репрезентована новелою Світлани Тараторіної «Життя Марії та Ольги. Апокриф нового світу» чітко окреслює жанрові межі. У проаналізованому тексті фантастичне, міфологічне, релігійне нашаровуються, створюючи поліфонічну структуру. Це є ознакою метажанровості, адже феміністичне письмо виправдовує право на фрагментарним і надто тілесним. Воно апелює до широкого кола реципієнтів та структурує наявні та прогресивні знання про суспільний лад.

У цьому апокрифі, написаному після катастрофи, жіночий голос не лише зберігає втрачену мову, але й виголошує нову етику існування – поза межами патріархального наративу, поза диктатом забуття. Тараторіна творить науково-фантастичну

феміністичну притчу про відповідальність і звільнення, у якій майбутнє можливе лише через глибоке занурення та переосмислення травматичного минулого.

Висновки. У новелі Світлани Тараторіної «Життя Марії та Ольги. Апокриф нового світу» художньо репрезентовано складну метажанрову структуру, в якій поєднуються елементи постапокаліпсису, феміністичної антиутопії, притчі та містики. Цей жанровий синтез виступає не лише естетичним прийомом, а й епістемологічною рамкою, що дозволяє авторці моделювати глибоко символічний світ, де травма, пам'ять, тілесність і технологія функціонують як взаємопов'язані концепти.

Ключові образи – Марія, Ольга, Суламіт – є репрезентантами різних вимірів фемінізованої суб'єктності. Марія постає як фігура трансцендентного знання, що поєднує в собі елементи пророчиці та матері. Ольга – уособлює перехід від забуття до осмисленої пам'яті. Суламіт втілює гібридну постгуманістичну ідентичність, у якій переплетені технотілесність, проблеми гендерної ідентичності й травматичного досвіду.

Виокремлені образи андрогінів постають носіями трансформованої тілесності. Їхня присутність у тексті руйнує традиційну гендерну бінарність і уможливлює альтернативну перспективу на тіло як змінну, нестабільну форму буття, яка водночас є місцем пам'яті, опору та нової ідентичності. У цьому контексті тіло постає не лише як біологічний об'єкт чи політична метафора, а як палімпсест, багатошаровий запис історії травм, бажань, змін і спротиву.

Отже, новела Світлани Тараторіної є показовим прикладом метажанрової феміністичної наукової фантастики, що виконує не лише художню, а й критичну функцію. Через поєднання тілесної вразливості, духовного знання, принципів постгуманізму авторка формує уявлення про майбутнє як місце можливого переосмислення минулого. Це майбутнє не є утопічним, але й не є цілковитою руйнацією – воно відкрите до рефлексії, співпереживання й трансформації.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує феміністична наукова фантастика як напрям, що нині набуває дедалі більшої актуальності в сучасній українській літературі. В умовах глибоких соціокультурних трансформацій, спричинених війною, важливістю інституалізації пам'яті, переосмисленням гендерних ролей і тілесності, саме цей жанр надає авторам і реципієнтам потужні інструменти для критичного мислення, етичного моделювання майбутнього та уявлення альтер-

натив до наявного порядку речей. На тлі переосмислення культурної ідентичності та пошуку власного голосу в глобальному дискурсі, українська феміністична наукова фантастика стає не лише літературним експериментом, а й формою епістемологічного опору та відкриває простір для

жіночого письма як політичного жесту – способу перетворення пам'яті на дію, а вразливості – на силу. Саме тексти на кшталт «Життя Марії та Ольги. Апокриф нового світу» утверджують право людини – як автора та персонажа – бути не об'єктом, а творцем історії, мови та уяви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гундорова, Т. *Femina Melancholica: Стат'я і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської* : монографія. Київ : Критика, 2002. 272 с.
2. Павличко С. Фемінізм / передмова Агеєва В. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 322 с.
3. Тараторіна С. Життя Марії та Ольги. Апокриф нового світу : новела. Мотанка : збірка фантаст. оповідань; худ. Делієва І. Харків : Vivat, 2024. С. 261-301.
4. Тичініна А. Терапевтична функція художнього образу: поетика біблійних образів Сергія Жадана. Питання літературознавства, №110, грудень 2024. С. 36-61, doi:10.31861/pytlit2024.110.036.
5. Hirsch M. *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*, Columbia University Press, 2012.
6. Wolfe C. *What Is Posthumanism? What Is Posthumanism?* Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010.

REFERENCES

1. Hundorova T. (2002). *Femina melancholica: stat i kultura v gendernii utopii Olhy Kobylianskoi* : monohrafiia. [Femina Melancholica: Sex and Culture in Olga Kobylanska's Gender Utopia : monograph]. Kyiv : Krytyka, 272 p. [in Ukrainian].
2. Pavlychko S. (2002). *Feminizm. Peredmovia Ahicievoi V.* [Feminism. Foreword by V. Ageeva]. Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 322 p. [in Ukrainian].
3. Taratorina S. (2024). *Zhyttia Marii ta Olhy. Apokryf novoho svitu* : novela. [The Lives of Mary and Olga. The Apocryphon of the New World : novel]. Motanka : zbirka fantast. opovidan; khud. Delieva I. – Motanka : a collection of fantasy stories ; artist Delieva I. Kharkiv : Vivat, 261–301. [in Ukrainian].
4. Tychinina, A. (2024). *Terapevtychna funktsiia khudozhnoho obrazu: poetyka bibliiinykh obraziv Serhiia Zhadana*. [Therapeutic Function of an Artistic Image: Poetics of Biblical Images Serhiy Zhadan]. *Pitannâ literaturoznnavstva*, no. 110, Dec. 2024, pp. 36-61, doi:10.31861/pytlit2024.110.036. [in Ukrainian].
5. Hirsch M. (2012). *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust*, Columbia University Press.
6. Wolfe C. (2010). *What Is Posthumanism? What Is Posthumanism?* Minneapolis: University of Minnesota Press.